

Микола Лютий

аспірант, кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами ім.
академіка І. А. Зязюна, Національного технічного університету “Харківський
політехнічний інститут”; Харків, Україна
E-mail: liutiynikolai@gmail.com

ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація: в статті наводяться результати дослідження лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти. Представлено опис груп лідерських якостей, які необхідні майбутньому викладачу для початку професійної діяльності та подальшого особистісного та професійного зростання, зокрема виділено: когнітивні (проблемна орієнтованість мислення, креативність); індивідуально-психологічні (відкритість, приємність, нервово-психічна стійкість, мотивація досягнення успіху, схильність до лідерства); соціально-психологічні (емоційна самосвідомість, управління емоціями, самомотивація, емпатія, соціальні навички); морально-ціннісні (чесність, справедливість). Представлено аналіз результатів опитування та тестування магістрантів – майбутніх викладачів закладів вищої освіти, який засвідчив переважання середнього рівня розвитку всіх лідерських якостей, що розглядаються в дослідженні. В якості перспективного напрямку дослідження виділено розробку програми розвитку лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Ключові слова: лідерство, лідерські якості, професійний розвиток, викладачі вищої школи, магістранти.

Mykola Liutyi

post-graduate student of the Department of Pedagogy and Psychology of Social Systems
Management Department of the academician I. A. Ziaziuna, National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine
E-mail: liutiynikolai@gmail.com

LEADERSHIP TRAITS OF FUTURE LECTURERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract: the results of the study of leadership traits of future lecturers of higher education institutions are presented in the article. The description of groups of leadership traits, which are necessary for the future lecturer for the beginning of professional activity and further personal and professional growth, in particular are highlighted: cognitive traits (problem solving, creativity); individual-psychological traits (openness, pleasantness, neuro-psychological stability, motivation for success, inclination to leadership); social and psychological traits (emotional self-awareness, emotion management, self-motivation, empathy, social skills); moral and value traits (honesty, justice). The analysis of results of the survey and testing of undergraduates - future lecturers of higher education institutions, which showed that the average level of development of all leadership traits considered in the study is presented.

© Микола Лютий, 2020

As a promising research direction, the development of a program of development of leadership traits of future lecturers of higher education institutions is highlighted.

Key words: leadership, leadership traits, professional development, high school lecturers, undergraduates.

Николай Лютыи

ЛИДЕРСКИЕ КАЧЕСТВА БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация: в статье приводятся результаты исследования лидерских качеств будущих преподавателей высших учебных заведений. Представлено описание групп лидерских качеств, которые необходимы будущему преподавателю для начала профессиональной деятельности и дальнейшего личностного и профессионального роста, в частности выделены: когнитивные (проблемная ориентированность мышления, креативность), индивидуально-психологические (открытость, симпатия, нервно-психическая устойчивость, мотивация достижения успеха, склонность к лидерству), социально-психологические (эмоциональное самосознание, управление эмоциями, самомотивация, эмпатия, социальные навыки), морально-ценностные (честность, справедливость). Представлен анализ результатов опроса и тестирования магистрантов – будущих преподавателей высших учебных заведений, который показал преобладание среднего уровня развития всех лидерских качеств, рассматриваемых в исследовании. В качестве перспективного направления исследования выделена разработка программы развития лидерских качеств будущих преподавателей высших учебных заведений.

Ключевые слова: лидерство, лидерские качества, профессиональное развитие, преподаватели высшей школы, магистранты.

Mykola Liutyi

An extended abstract of a paper on the subject:

“Leadership traits of future lecturers of higher education institution”

Problem setting. One of the central tasks of the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period until 2021 is to provide educational institutions of all levels with qualified pedagogical and scientific-pedagogical staff, whose level of competence will meet the challenges of today. A teacher working with representatives of a new generation of students can no longer rely solely on his own authority, which has been developed over the years. He needs to look for ways to interact with students that would lead to a genuine interest and cohesion around the teacher. Such an ability to lead others and unite people around shared ideas can be inherent only to the teacher-leader, who possesses certain personal traits, which in turn provide

the skills, abilities and competencies of the leader.

Recent research and publications analysis. The history of leadership research has been around for more than a century and a great deal of research has been done during this time to clarify the list of traits a leader needs. Studies of foreign researchers show that the most common traits of a leader are: intelligence, masculinity, ability to regulate, dominance, extraversion, conservatism (R. Mann); responsibility and perseverance, vigor and purposefulness, propensity for risk and non-standard problem solving, initiative in communication and solving social misunderstandings, self-identity awareness and high self-esteem, ability to be responsible for their decisions, ability to overcome tolerance for frustration,

the ability to influence others, the ability to structure social processes in accordance with the goals and objectives facing before the group (R. Stodgill); orientation, motivation, integrity, cognitive abilities, deep understanding of the case they are engaged in (S. Kirkpatrick, E. Lock). Domestic researchers have identified the following groups of leadership traits: activity, initiative, social awareness, influence (V. Zazikin); professional qualities, creative qualities, social and psychological qualities, social and communicative qualities (Z. Gaponyuk); social orientation of managerial activity, professional competence, organizational, regulatory and coordination skills, moral qualities, emotional-volitional qualities, intellectual qualities, authority, image, good health (O. Ignatyuk, O. Martynenko); professional, managerial, moral-willed, spiritual and social and psychological qualities (T. Gura); cognitive qualities, creativity (T. Gura, O. Romanovskiy); physiological, intellectual, psychological and personal qualities (A. Yegorshin). Despite the large amount of research, we still need to note that there is no consensus on the exhaustive list of traits required for leadership.

Paper objective is to study of the level of development of leadership traits of future lecturers of higher education institutions on the example of master students studying in the specialties "Pedagogy" and "Pedagogy of higher education".

Paper main body. An analysis of recent research in the field of leadership and professional competence of the teacher has allowed us to identify the groups of leadership qualities that future high school lecturers need. These included: cognitive qualities (problem solving, creativity); individual-psychological traits (openness, pleasantness, neuro-psychological stability, motivation for success, inclination to leadership); social and psychological traits (emotional self-awareness, emotion management, self-motivation, empathy,

social skills); moral and value traits (honesty, justice).

In order to determine the level of leadership qualities of future lecturers of higher education, a sample of 197 master students studying in the specialty "Pedagogy of Higher School" at the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" and "Pedagogy" at the Kharkiv State Academy of Physical Education was formed.

The analysis of the results shows that all groups of leadership traits in the vast majority (61.42% – 72.58%) of the studied are developed on average. The average level indicates that there is a traits base for further development of leadership qualities, but in the absence of a purposeful program of development, they can remain in a somewhat latent state, which will lead to the blocking of complete personal and professional self-disclosure. A rather large group (14.73% – 21.32%) is made up of those with low level of leadership development. They are a risk group. Master students with a high level of leadership development are the smallest in terms of representation (12.69% – 20.3%). This indicates that all the participants in the study, without exception, require the systematic development of leadership skills in the magistracy.

Conclusions of the research. In the course of the research we have made the following conclusions: 1) the leadership traits of future lecturers of higher education institutions include: cognitive traits; individual-psychological traits; socio-psychological traits; moral and value traits; 2) full and comprehensive diagnostics of leadership traits of future lecturers of higher education institutions is possible only if psychological and pedagogical methods are combined; 3) analysis of the results indicates that all groups of leadership traits in the vast majority of the examinees are developed at the average level, with the lowest results in the individual-psychological and socio-psychological qualities, which are crucial in the process of adaptation of the novice lecturer to the profession. The analysis of the

results of the study indicates that the most promising area of the research is the substantiation of pedagogical conditions and the development of a pedagogical model of forming the leadership qualities of future teachers of higher education institutions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із центральних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [7] є забезпечення навчальних закладів усіх рівнів кваліфікованими педагогічними та науково-педагогічними кадрами, чий рівень компетентності відповідатиме викликам сучасності.

Цей пріоритет вимагає уточнення деяких особливостей, які притаманні сучасному поколінню студентів, а саме: високий рівень технічної освіченості, орієнтація на віртуальну взаємодію, відсутність беззастережної віри в авторитети. Викладач, що працює з представниками нового покоління студентів вже не може спиратися тільки на власний авторитет, що набутий роками. Йому необхідно шукати шляхи взаємодії зі студентами, які б спонукали до формування у них справжньої зацікавленості та згуртованості навколо викладача. Така здатність вести за собою інших та об'єднувати людей навколо спільних ідей може бути притаманна тільки викладачеві-лідерові, що володіє певними особистісними якостями, які й забезпечують навички, вміння і компетентності лідера.

Попри очевидну значущість лідерських якостей для професійної діяльності майбутніх викладачів закладів вищої освіти, дотепер не існує програм формування саме лідерських якостей. Дослідники переважно зосереджуються на формування лідерських компетентностей педагогів, забуваючи, що саме лідерські якості лежать в основі формування цієї компетентності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано

розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Лідерські якості являють собою одну з найбільш досліджуваних тем у педагогіці, психології, філософії, соціології, державному управлінні. Інтерес дослідників саме до теми лідерства можна легко пояснити, усвідомлюючи той ефект і те значення, яке лідер має для розвитку соціального середовища навколо себе, адже лідер – це не просто успішна людина, вона здатна вести за собою інших, викликаючи суттєві суспільні зміни.

Історія дослідження лідерських якостей налічує вже більше століття і за цей час було здійснено велику кількість досліджень щодо уточнення переліку якостей, необхідних лідеру.

В дослідженнях зарубіжних вчених показано, що найбільш притаманними лідеру якостями є: інтелект, маскуліність, здатність до регулювання, домінантність, екстраверсія, консерватизм (Р. Манн) [19]; відповідальність та наполегливість при виконанні завдань, енергійність та цілеспрямованість, схильність до ризику та нестандартного розв'язання проблем, ініціативність у спілкуванні та розв'язанні соціальних непорозумінь, усвідомлення власної ідентичності та висока самооцінка, здатність нести відповідальність за свої рішення, здатність долати міжособистісний стрес, толерантність до фрустраційних станів, здатність здійснювати вплив на інших, здатність до структурування соціальних процесів відповідно до мети та завдань, що стоять перед групою (Р. Стодгілл) [13]; спрямованість, мотивація, цілісність, когнітивні здатності, глибоке розуміння справи, якою вони займаються (С. Кіркпатрік, Е. Лок) [18].

Вітчизняні дослідники виділили такі групи лідерських якостей: активність, ініціативність, соціальна обізнаність, впливовість (В. Зазикін) [5]; професійні якості, творчі якості, соціально-психологічні якості, соціально-комунікативні якості (З. Гапонюк) [1]; соціальна спрямованість управлінської діяльності, професійна компетентність,

організаційні, регулювальні та координаційні навички, моральні якості, емоційно-вольові якості, інтелектуальні якості, авторитет, імідж, міцне здоров'я (О. Ігнатюк, О. Мартиненко) [6]; професійні, управлінські, морально-вольові, духовні та соціально-психологічні якості (Т. Гура) [2]; когнітивні якості, креативність (Т. Гура, О. Романовський) [3]; фізіологічні, інтелектуальні, психологічні та особистісні якості (А. Єгоршин) [4].

Аналіз останніх досліджень вказує на відсутність єдиного погляду щодо вичерпного переліку якостей, необхідних для реалізації лідерства і ставить перед педагогічною наукою завдання щодо уточнення тих якостей, які мають бути притаманні лідерам.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Більшість досліджень лідерських якостей як за кордоном, так і в нашій країні проводилися із залученням менеджерів, військових, політиків. Дослідження лідерських якостей майбутніх педагогів, як правило, центрується саме на педагогічних працівниках шкіл та професійно-технічних закладів. На разі залишаються емпірично недослідженими роль та місце лідерських якостей у процесі підготовки викладачів закладів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності. Крім того, в жодному з досліджень не конкретизовано систему психолого-педагогічних методів діагностики рівня розвитку саме лідерських якостей (наявні дослідження фокусуються на психолого-педагогічній діагностиці лідерського потенціалу, схильності до лідерства, лідерської компетентності тощо). Розуміння важливості визначення рівню розвитку лідерських якостей та розробки програми їхнього формування у майбутніх викладачів закладів вищої освіти визначило мету та завдання статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є

визначення рівню розвитку лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти на прикладі магістрантів, що навчаються за спеціальностями “Педагогіка” та “Педагогіка вищої школи” за результатами комплексної психолого-педагогічної діагностики.

Для реалізації мети статті були виділені наступні завдання:

1. Обґрунтувати групи лідерських якостей, необхідних майбутньому викладачеві закладу вищої освіти під професійній діяльності.

2. Визначити методи психолого-педагогічної діагностики рівня сформованості лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

3. Проаналізувати результати дослідження лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Останні дослідження в сфері лідерства дозволили нам виділити групи лідерських якостей, які необхідні майбутнім викладачам вищої школи. До них увійшли наступні якості: когнітивні (проблемна орієнтованість мислення, креативність); індивідуально-психологічні (відкритість, приємність, нервово-психічна стійкість, мотивація досягнення успіху, схильність до лідерства); соціально-психологічні (емоційна самосвідомість, управління емоціями, самомотивація, емпатія, соціальні навички); морально-ціннісні (чесність, справедливість).

Під *проблемною орієнтованістю мислення* розуміється здатність майбутніх викладачів до прийняття життєвих та професійних викликів, подолання бар'єрів [11, с. 18], при чому проблема розглядається як певний розрив між бажаною та реальною ситуацією [14, с. 453]. Проблемно орієнтоване мислення розвивається з віком [17, с. 470], а його рівень залежить від таких якостей як інтелект,

гнучкість, частота активного розв'язання реальних проблем [15, с. 1032].

Сучасні дослідники звертають увагу на той факт, що проблемну орієнтованість мислення доцільно досліджувати з використанням проблемних ситуацій, які пропонуються майбутнім викладачам для знаходження найбільш оптимального шляху вирішення. В якості критеріїв оцінювання рівню розвитку проблемно орієнтованого мислення Дж. Орговані-Гайдос виділила такі: 1) активність в ході процесу прийняття рішення; 2) стратегічність рішення (спрямованість рішення на швидке вирішення проблеми тут і тепер або прийняття рішення, що буде мати довготривалі наслідки); 3) рівень свідомості в процесі прийняття рішення (продумування наслідків для себе та всіх сторін взаємодії в проблемній ситуації; 4) особливості прийняття рішення (спонтанність або продумане планування); 5) рівень раціональності рішення (інтуїтивне або раціональне прийняття рішення); 6) компетентність (рівень звернення до власних знань та професійного досвіду); 7) рефлексивність (здатність подивитися на рішення зі сторони) [21, с. 231].

Креативність у загальному вигляді можна визначити як мисленнєву та практичну діяльність, спрямовану на створення нових ідей та підходів з метою підвищення ефективності професійної або особистісної діяльності майбутнього викладача. Креативність є важливим елементом як в ситуаціях прийняття стратегічних рішень, так і в ситуаціях розв'язання міжособистісних суперечностей.

До індивідуально-психологічних якостей було віднесено: 1) відкритість, 2) приємність, 3) нервово-психічну стійкість, 4) мотивацію досягнення успіху, 4) схильність до лідерства.

Відкритість розуміється як сукупність п'яти компонентів: активної уяви, естетичної чутливості, уважності до внутрішніх переживань, потреби у різноманітності повсякденної реальності та природної цікавості [20, с. 83]. Зазначена якість описує відкритість

людини до будь-якої інформації незалежно від того йде вона зсередини, чи ззовні.

Приємність розглядається дослідниками як доброта, чуйність, здатність до кооперації, уважність, душевна теплота [23, с. 544]. Люди з високими показниками за цією характеристикою зазвичай емпатичні, неогоїстичні, довірливі, альтруїстичні, відверті, скромні та ніжні, схильні до співпраці.

Стабільність розглядається дослідниками як риса протилежна нейротизму. Вона характеризується стабільністю саморегуляції, відсутністю тривожності, страхів, здатністю справлятися зі стресовими подразниками, вмінням контролювати гнів та надмірну емоційність [20, с. 85]. У вітчизняній науці для опису цієї якості частіше використовується термін «стійкість».

На важливість *мотивації досягнення* успіху для реалізації лідерського потенціалу звертають увагу О. Романовський та В. Михайличенко. Дослідники встановили, що успіх можна визначити як: ті цілі, яких людина досягає, реалізуючи особистісний потенціал; рух, який особистість здійснює на шляху до мети, спираючись на власні цінності, погляди, переконання; процес, що вимагає від особистості цілеспрямованої активності [9, с. 8].

Схильність до лідерства розглядається дослідниками як сукупність особистісних характеристик та шаблонів поведінки, що сприяють зміні майбутнім викладачем позиції на «ведучого».

До соціально-психологічних якостей віднесено авторами: емоційну самосвідомість, управління емоціями, самомотивацію, емпатію, соціальні навички.

Аналіз переліку названих якостей, вказує на їхній зв'язок з емоційним інтелектом. На зв'язок емоційного інтелекту з лідерством вказують ряд закордонних (Д. Гоулман) [16] та вітчизняних досліджень (О. Романовський) [9, 10]. Компоненти

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ
ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ**

емоційного інтелекту одночасно забезпечують і здатність особистості до розуміння власних емоцій і переживань, до глибокого розуміння інших та співпереживання (емпатія), до управління емоціями інших людей. Вважаємо, що найповнішою і вичерпною є модель емоційного інтелекту, запропонована Д. Гоулманом, яка містить:

- *емоційну самосвідомість* – здатність до сприйняття та розуміння власних емоційних станів, почуттів, переживань;

- *управління емоціями* – здатність до найбільш конструктивного прояву емоцій, що сприяє досягненню цілей, а не перешкоджає їм;

- *самотивацію* – здатність використовувати емоції для підвищення власного рівня мотивації досягнення;

- *емпатію* – комплексна здатність до тонкого розпізнавання емоцій інших людей та співпереживання;

- *соціальні навички* – здатність розпізнавати емоції інших людей за

найменшими ознаками та управляти ними для досягнення спільної мети [16].

До морально-ціннісних якостей належать *чесність* та *справедливість*. Наявність цих якостей необхідна для забезпечення майбутніми викладачами стабільного навчального середовища, що ґрунтується на відкритості та взаємоповазі.

Для формування комплексу психолого-педагогічних методів дослідження лідерських якостей 25 викладачам, що працюють за спеціальностями “Педагогіка вищої школи” та “Педагогіка” було запропоновано для оцінювання перелік з педагогічних методів та валідних психологічних методик для уточнення найбільш влучних інструментів діагностики лідерських якостей. В таблиці 1 представлено методи психолого-педагогічної діагностики лідерських якостей майбутніх викладачів вищої школи, що були відібрані за результатами цього опитування.

Таблиця 1

Методи психолого-педагогічної діагностики лідерських якостей майбутніх викладачів вищої школи

Лідерська якість	Методи та методики діагностики	Оцінювання
Когнітивні якості		
Проблемна орієнтованість мислення	Аналіз педагогічних кейсів, анкетування	Експертна оцінка (10-бальна шкала)
Креативність	Опитування, Методика діагностики особистісної креативності О.Є. Тунік	Інтегральний показник за шкалами схильності до ризику, допитливості, складності, уяви
Індивідуально-психологічні якості		
Відкритість	Методика «Велика п'ятірка» Р. МакКрає і П. Коста	За шкалами методики
Приємність		
Нервово-психічна стійкість	Методика оцінки рівня нервово-психічної стійкості «Прогноз»	Інтегральний показник за шкалами методики
Мотивація досягнення успіху	Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса	За шкалою методики
Схильність до лідерства	Методика «Лідер» Є. Жарікова та Є. Крушельницького	За шкалою методики

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ
ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ

Продовження таблиці

Соціально-психологічні якості		
Емоційна самосвідомість	Методика дослідження емоційного інтелекту Н. Холла	За шкалами методики
Управління емоціями		
Самомотивація		
Емпатія		
Соціальні навички		
Морально-ціннісні якості		
Чесність	Методика діагностики чесності як особистісної якості О. Бормотова	За шкалою методики
Справедливість	Методика «Справедливість – турбота» В. Молчанова	За шкалою методики

З метою проведення дослідження та визначення рівня сформованості лідерських якостей майбутніх викладачів вищої школи було сформовано вибірку з 197 магістрантів, що навчаються за спеціальністю “Педагогіка вищої школи” в Національному технічному університеті “Харківський політехнічний інститут” та “Педагогіка” в Харківській державній академії фізичної культури та спорту. Ці спеціальності були обрані через те, що саме на них навчаються магістранти, які планують бути викладачами в закладах вищої освіти. Перед формуванням вибірки було проведено попереднє опитування, яке дозволило виділити саме тих студентів, які планують пов’язати свою кар’єру з вищою школою. Надійність та валідність результатів дослідження забезпечувалися: 1) формуванням стратифікованої вибірки з урахуванням основних характеристик генеральної сукупності (стать, вік, академічна успішність); 2) створенням

рівних та комфортних умов для проходження дослідження всіма учасниками; 3) використанням валідних методів психолого-педагогічної діагностики. Для оцінювання рівня проблемної орієнтованості мислення в якості експертів були залучені викладачі, чий педагогічний стаж перевищує 10 років. Саме такий стаж був обраний в якості орієнтира, що вказує не тільки на успішність адаптації до професії, наявність педагогічного досвіду, а й про обрання цими педагогами кар’єрного шляху, пов’язаного з закладами вищої освіти. Після завершення тестування та опитування магістрантів з використанням методів, наведених у таблиці 1 результати дослідження було узагальнено з метою визначення рівня сформованості лідерських якостей за кожною групою показників (табл. 2).

Таблиця 2

Результати дослідження рівню сформованості лідерських якостей майбутніх викладачів вищої школи (у %)

Лідерські якості	Відсоток опитуваних (%)		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Когнітивні якості			
Проблемна орієнтованість мислення	7,1%	70,6%	20,3%
Креативність	15,2%	73,6%	11,2%
Індивідуально-психологічні якості			
Відкритість	14,7%	58,8%	26,9%
Приємність	17,3%	60,4%	22,3%
Нервово-психічна стійкість	20,3%	70,6%	9,1%
Мотивація досягнення успіху	23,3%	54,3%	22,3%
Схильність до лідерства	19,8%	54,8%	25,4%

*ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ
ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ*

Продовження таблиці

Соціально-психологічні якості			
Емоційна самосвідомість	14,7%	60,4%	24,9%
Управління емоціями	13,7%	62,9%	23,4%
Самотивація	19,3%	59,4%	21,3%
Емпатія	21,8%	61,4%	16,8%
Соціальні навички	22,3%	66,5%	11,2%
Морально-ціннісні якості			
Чесність	23,9%	61,9%	14,2%
Справедливість	17,8%	65,9%	16,2%

Узагальнення результатів дослідження за окремими показниками дозволило виділити рівні сформованості лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти за кожною групою (рис. 1).

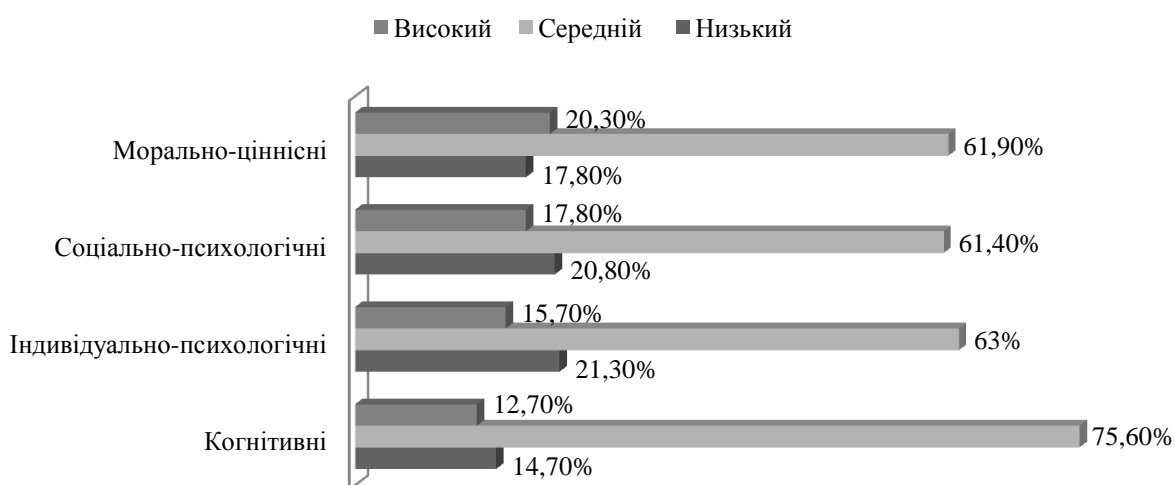

Рис. 1. Сформованість лідерських якостей у майбутніх викладачів закладів вищої освіти

Аналіз результатів вказує на те, що всі групи лідерських якостей у переважній більшості (61,4%-72,6%) досліджуваних розвинуті на середньому рівні. Він свідчить про наявність якісної бази для подальшого розвитку лідерських якостей, але у разі відсутності цілеспрямованої програми розвитку, вони можуть так і залишитися в дещо латентному стані, що приведе до блокування повноцінного особистісного та професійного саморозкриття.

Досить велику групу (14,7%-21,3%) становлять досліджувані з низьким рівнем розвитку лідерських якостей. Вони являють собою групу ризику. Недостатність розвитку проблемно-орієнтованого мислення, креативності, емоційного інтелекту, міцних морально-ціннісних якостей буде

не просто блокувати їхній подальший професійний розвиток, а поставить під загрозу сам процес адаптації до професійної діяльності.

Магістранти з високим рівнем розвитку лідерських якостей складають найменшу за чисельністю групу (12,7%-20,3%). Найнижчими виявилися показники саме за рівнем розвитку когнітивних якостей. Це свідчить про те, що всі без винятку учасники дослідження мають потребу у системному розвитку лідерських якостей під час навчання в магістратурі.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами проведеного дослідження нами зроблені наступні висновки:

1) до лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти належать: когнітивні якості (проблемна орієнтованість мислення, креативність); індивідуально-психологічні якості (відкритість, приємність, нервово-психічна стійкість, мотивація досягнення успіху, схильність до лідерства); соціально-психологічні якості (емоційна самосвідомість, управління емоціями, самомотивація, емпатія, соціальні навички); морально-ціннісні якості (чесність, справедливість);

2) повноцінна та всебічна діагностика лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти можлива лише за умови поєднання психологічних та педагогічних методів; серед основних методів психолого-педагогічної діагностики лідерських якостей було

виділено: анкетування, опитування, вирішення кейсів, експертна оцінка, психологічне тестування;

3) аналіз результатів вказує на те, що всі групи лідерських якостей у більшості досліджуваних розвинуті на середньому рівні, при чому найнижчими виявилися результати за індивідуально-психологічними та соціально-психологічними якостями, які мають вирішальне значення під час адаптації викладача-початківця до професії.

Аналіз результатів дослідження вказує на те, що найбільш перспективним напрямком дослідження – є обґрунтування педагогічних умов та розробка педагогічної моделі формування лідерських якостей майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Список літератури:

1. Гапонюк З. Г. Педагогические условия формирования лидерских качеств у студентов гуманитарных вузов / З. Г. Гапонюк // – М.: Военный университет. – 2008. – С. 24

2. Гура Т. Психологія лідерства в бізнесі / Т. Гура // – Х.: Друкарня Мадрид. – 2016. – С. 100

3. Гура Т. В. Розвиток когнітивних якостей у бізнес / Т. В. Гура // – К.: ДП «НВЦ “Пріоритети”. – 2016. – С. 40

4. Егоршин А. И. Основы управления персоналом / А. И. Егоршин // – М.: ИНФРА-М. – 2006. – С. 356

5. Зазыкин В. Г. Психология и акмеология лидерства / В. Г. Зазыкин // – М.: ЭЛИТ. – 2010. – С. 304

6. Ігнатюк О. А., Мартиненко О. М. Вимоги до професійно важливих та особистісних якостей у становленні майбутнього командира керівником та лідером військового підрозділу / О. А. Ігнатюк, О. М. Мартиненко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Вип. 45 (49). – 2016. – С. 153–166

7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [електронний ресурс] / Указ

Президента України // – 2013. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

8. Резнік С. М. Розвиток інтелектуального лідерства у навчанні і викладанні в умовах трансформаційного суспільства. / С. М. Резнік // Модернізація національної системи управління державним розвитком: виклики і перспективи. – 2015. – С. 262–264

9. Романовський О. Г., Михайличенко, В. Є. Філософія досягнення / О. Г. Романовський В. Є. Михайличенко // – Х.: НТУ “ХПІ”. – С. 592

10. Романовський О. Г., Гура Т. В., Книш А. Є. Емоційний інтелект як домінанта успішності харизматичного бізнес-лідера / О. Г. Романовський, Т. В. Гура А. Є. Книш // Теоретичний та науково-методичний часопис “Вища освіта України”. – № 4. – 2016. – С. 47–50

11. Adair, J. E. (2007), “Decision Making and Problem Solving Strategies”, Kogan Page Publishers, vol. 9, p. 110

12. Amabile, T. M. (2012), “Componential Theory of Creativity. Harvard Business School Working Paper, no. 12-096, pp. 1–10

13. Bass, B. M. (1990), "Bass and Stogdill's handbook of leadership: a survey of theory and research", New York: Free Press, p. 1216

14. Bingham, A. (1998), "Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi", *Development of Problem Solving Skills in Children*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 30(4), pp. 451 – 463

15. Çakır, M. (2017), "Investigating prospective teachers' perceived problem-solving abilities in relation to gender, major, place lived, and locus of control", *Universal Journal of Educational Research*, 5(6), pp. 1030 – 1038

16. Goleman, D. (1998), "Working with emotional intelligence", New York: Bantam Books, p. 383

17. Heppner, P. P., Witty, T. E., Dixon, W. A. (2004), "Problem-solving appraisal: helping normal people lead better lives", *The Counseling Psychologist*, vol.32, no.3, p. 466 – 472

18. Kirkpatrick, S. A., Locke, E. A. (1991), "Leadership: Do traits matter? The Executive", no. 5, pp. 48 – 60

19. Mann, R. D. (1959), "A review of the relationship between personality and performance in small groups", *Psychological Bulletin*, vol. 56, pp. 241 – 270

20. McCrae, R. R., Costa, P. T. (1987), "Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers", *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 52, pp. 81 – 90

21. Orgoványi-Gajdos, J. (2017), "Teachers' professional development on problem solving: theory and practice for teachers and teacher educators", Springer, p. 134

22. Romanovskiy, O. G., Gren, L. V., Knysh, A. Ye. (2015), "Psychology of a leader's managerial activity", Kharkiv, p. 180

23. Thompson, E.R. (2008), "Development and validation of an International English Big-Five Mini-Markers", *Personality and Individual Differences*, vol. 45 (6), pp. 542 – 548

References:

1. Haponiuk, Z. H. (2008), "Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities in students of humanitarian universities", M.: Voennyi unyversytet, p. 24

2. Hura, T. (2016), "Psychology of business leadership", Kh: Drukarnia Madryd, p. 100

3. Hura, T. V. (2016), "Development of cognitive skills in business", K:DP "NVTs "Priorityty", p. 40

4. Ehorshyn, A. Y. (2006), "HR Management Basics", M.: YNFRA-M, p.356

5. Zazikyn, V. H. (2010), "Psychology and Acmeology of Leadership", M.: ЭЛЫТ., p. 304

6. Ihnatiuk, O. A., Martynenko O. M. (2016), "Requirements for professionally important and personal qualities in becoming a future commander of a military unit leader and leader", "Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity", vyp. 45 (49), pp. 153 – 166

7. Ukaz Prezydenta Ukrainy (2013), "About the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

8. Reznik, S. M. (2015), "Development of intellectual leadership in learning and teaching in a transformational society", "Modernizatsiia natsionalnoi systemy upravlinnia derzhavnym rozvytkom: vyklyky i perspektyvy", pp. 262 – 264

9. Romanovskiy, O. H., Mykhailychenko, V. Ye. "The philosophy of achievement", Kh: NTU "KhPI", p. 592

10. Romanovskiy, O. H., Hura, T. V., Knysh, A. Ye. (2016), "Emotional intelligence as the dominant success of a charismatic business leader", *Teoretychnyi ta naukovo-metodychnyi chasopys "Vyshcha osvita Ukrainy"*, no. 4, pp. 47 – 50

11. Adair, J. E. (2007), "Decision Making and Problem Solving Strategies", Kogan Page Publishers, vol. 9, p. 110

12. Amabile, T. M. (2012), "Componential Theory of Creativity. Harvard Business School Working Paper, no. 12-096, pp. 1 – 10
13. Bass, B. M. (1990), "Bass and Stogdill's handbook of leadership: a survey of theory and research", New York: Free Press, p. 1216
14. Bingham, A. (1998), "Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi", Development of Problem Solving Skills in Children, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 30(4), pp. 451 – 463
15. Çakır, M. (2017), "Investigating prospective teachers' perceived problem-solving abilities in relation to gender, major, place lived, and locus of control", Universal Journal of Educational Research, 5 (6), pp. 1030 – 1038
16. Goleman, D. (1998), "Working with emotional intelligence", New York: Bantam Books, p. 383
17. Heppner, P. P., Witty, T. E., Dixon, W. A. (2004), "Problem-solving appraisal: helping normal people lead better lives, "The Counseling Psychologist", vol.32, no.3, p. 466 – 472
18. Kirkpatrick, S. A., Locke, E. A. (1991), "Leadership: Do traits matter? The Executive", no. 5, pp. 48 – 60
19. Mann, R. D. (1959), "A review of the relationship between personality and performance in small groups", "Psychological Bulletin", vol. 56, pp. 241 – 270
20. McCrae, R. R., Costa, P. T. (1987), "Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers", "Journal of Personality and Social Psychology", vol. 52, pp. 81 – 90
21. Orgovánýi-Gajdos, J. (2017), "Teachers' professional development on problem solving: theory and practice for teachers and teacher educators", Springer, p. 134
22. Romanovskyi, O. G., Gren, L. V., Knysh, A. Ye. (2015), "Psychology of a leader's managerial activity", Kharkiv, p. 180
23. Thompson, E.R. (2008), "Development and validation of an International English Big-Five Mini-Markers", "Personality and Individual Differences", vol. 45 (6), pp. 542 – 548

Стаття надійшла до редколегії 05.03.2020